

Milana Černelić, Marijeta Rajković i Tihana Rubić, ur.: *Živjeti na Krivom Putu. Etnološka monografija o primorskim Bunjevcima*

Zagreb: FF Press, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Gradski muzej Senj, sv. I/2008. (381 str.); sv. II/2009. (356 str.); sv. III/2009. (236 str.)

Svjedocima smo globalizacije svijeta, ali i regionalizacije i partikularizacije, dvaju procesa koji se istovremeno odvijaju, a uz koje se neminovno javlja zanimanje i potraga za identitetom, ključnom riječi suvremene etnologije i antropologije – bilo da se radi o kulturnom, nacionalnom, etničkom, subetničkom, regionalnom ili nekom drugom identitetu. Etnološkoj javnosti već je poznato da je monografija *Živjeti na Krivom Putu* plod višegodišnjih etno-regionalnih istraživanja pitanja etnogeneze Bunjevaca i bunjevačkog/bunjevačkih identiteta u okviru dvaju znanstvenih projekata izv. prof. Milane Černelić posvećenih njihovu primorsko-ličkom ogranku. Ova su etnološka istraživanja timski i sustavno obavljena od 2003. do 2007. godine na području Krivoga Puta, naselja na primorskim padinama Velike Kapele ponad Senja. Posebna zasluga u procesu stvaranja ove monografije ide predanom mentorskom radu osobito M. Černelić, ali i nemalom takvom udjelu i mladih kolegica asistentica, također urednica monografije – M. Rajković i T. Rubić.

U ovom prostorno ograničenom prikazu nije moguće iznijeti detaljan sadržaj autorskih članaka triju svezaka monografije budući da je riječ o velikom broju raznovrsnih priloga brojnih autora (moguće je naći takav kraći pregled kao dio prikaza J. Grbić u *Etnološkoj tribini* 32:183–186). Radije ćemo ukratko rezimirati i reći da ovu velebnu monografiju od gotovo tisuću stranica sačinjavaju tri konceptualno neodvojiva dijela koji čine tematsko-znanstvenu cjelinu, rukopis koji je već od prvog sveska koncipiran tako da ostavlja prostora logičnom sadržajnom i metodološkom povezivanju s drugim dvama svescima. **Prvi svezak**, kao okvir i kontekst drugim dvama, sadrži sedam interdisciplinarnih priloga u kojima je naglasak stavljen na povijesni prikaz ovoga područja i bunjevačkog fenomena, na jezično-govorne osobine stanovništva, njegove geografske osobine te na segmente tradicijske kulture vezane uz različite etnološke teme. Uvodni dio u sva tri sveska koncipiran je slično: iznošenje svrhe i cilja istraživanja,

teorijsko-terminološkog okvira te metodologije istraživanja, u svakom svesku prilagođene dotičnoj problematici. **Drugi svezak** monografije sastoji se od devet cjelina s temama iz duhovnog i društvenog života i kulture Krivopučana (Obitelj i lokalna zajednica, Odijevanje, Prehrana, Medicina, Pučka pobožnost, Godišnji običaji, Vjerovanja, Mogućnosti korištenja i prezentacije tradicijske baštine). Autori priloga, poneki i više od jednoga, redom su: Milana Černelić, Marijeta Rajković, Tihana Rubić (uvod); u ostalim priložima Dragica Husanović-Pejnović i Dane Pejnović; Tihana Rubić, Danijela Birt, Marinko Vuković, Milana Černelić, Enver Ljubović, Aleksandra Vlatković, Jasmina Jurković, Petra Kelemen, Marija Kulišić, Ivana Vuković, Marijana Belaj, Nevena Škrbić-Alempijević, Blaženka Ljubović te Marijeta Rajković. **Treći svezak** s podnaslovom koji ujedno tumači njegovu tematiku, "Život mladih, pripreme za brak i sklapanje braka", satkan je od sedam poglavlja autorica Sanje Lončar, Lucije Čurić, Valentine Dačnik i Irene Ivić. Autorice uvoda trećeg sveska su Milana Černelić i Sanja Lončar. Važno je istaknuti da je u trećem svesku, osim što je koautorica uvodnih riječi, kao autorica najzastupljenija Sanja Lončar, i to čak u četiri priloga. Vrlo je velik broj autora, osobito u drugom svesku, i ta činjenica pridonosi različitosti i vrsnoći pristupa temama odabranima prema specijalnosti i afinitetu svakog pojedinog istraživača. Svakako je dobrodošla i odluka urednica da se uvrsti pretisak teksta Ivana Kukuljevića Sakcinskog "Pirni običaji okolo Senja" iz *Danice* iz 1845. godine, nešto što, nažalost, nije moguće imati uz svaku istraživanu temu, dok je ovdje poslužilo i kao kakav kuriozitet.

Monografija je plod ozbiljnih, dugogodišnjih i vrsnih etnoloških istraživanja. Naglasak je na pitanjima bunjevačkog identiteta i etnogeneze, a pratimo kako prošli, tako i sadašnji način življenja Bunjevaca Krivopučana. U knjizi ćemo naići na mnogovrsne pristupe u istraživanju njihova života i kulture – u etnografskom prikazu građe i u etnološkoj interpretaciji. Autorima je bio cilj utvrditi s jedne strane kontinuitete, a s druge transformacije tradicijskih obrazaca uz adekvatnu primjenu klasičnih etnoloških metoda, ali i sasvim novih pristupa – suvremenih trendova istraživanja višedimenzionalnosti identiteta u istraživanju od lokalnoga i regionalnoga do nacionalnoga i transnacionalnoga.

Promotrimo li likovnu opremu ove trosveščane monografije, njezine tri naslovnice, moći ćemo vizualizirati hod istraživačke ekipe po zavojitoj

stazi prostranstava podno Velike Kapele na prvim dvjema naslovnicama, ali i vijugav hod znanstveno-projektnim te izdavačkim i suizdavačkim naporima. Pažljivije će oko, naime, moći uočiti da isti snimljeni prizor možemo naći na naslovnicama 1. i 2. sveska, i to na području Vrataruše, ali da na drugoj naslovnici već vidimo postavljene vjetrenjače (i) kao rezultat priloga jedne od autorica u prvom svesku o mogućnosti realizacije projekta iskorištavanja snage vjetra upravo na tom području. Naslovnicu trećega sveska o pripremama za brak i sklapanju braka krasí *pavenka*, biljka koja je, uobličena u svadbeni vijenac, krunila mladu u svadbenim običajima ovoga kraja. Kao motiv naslovnice kruni istraživački posao uspješno priveden kraju.

Pri promociji prvoga sveska monografije *Živjeti na Krivom Putu* poneki su Krivopučani pomalo s nevjericom komentirali ovakav naslov knjige posvećene njihovu selu ne znajući da taj intrigantan naslov, vezan uz predaju o dolasku Bunjevaca u ovaj kraj, uz kasnije objavljena još dva sveska, upravo odgovara objedinjenoj slici gotovo svih segmenata života od kraja 19. stoljeća do danas. Osim toga, dio znanstvene javnosti ponekad je etnološki rad nositeljice projekta karakterizirao kao život na (teorijsko-metodički) starom/krivom putu pa je takav naslov monografije dvoznačan i ocrtava kako život istraživanih, tako ponekad i život glavne istraživačice, ujedno jedne od njezinih urednica.

U svakom slučaju, istraživanja na Krivom Putu, ukoričena u obliku ovog monografskog trolista, pokazala su da su tri istraživačice urednice – Milana Černelić, Marijeta Rajković i Tihana Rubić, osmisivši ovu iznimno vrijednu i unikatnu monografiju, napravile pomak prema rješavanju bunjevačkog pitanja na putu prema vrijednim, izvornim etnološkim istraživanjima, i to upravo u jednom od najdeficitarnijih područja u hrvatskoj etnologiji – etnološkim monografijama. Osim toga, sudeći po odjeku kod lokalne zajednice, ova monografija značajan je doprinos popularizaciji struke, ali i nemalen čimbenik u procesu prepoznavanja i boljeg poznavanja njihova bunjevačkog identiteta i kulturne baštine ovoga dosada premalo istraživanoga potkapelskoga kraja.

Jelka Vince Pallua